

Edició XV | 2025

Ciutats Defensores dels Drets Humans

Gira primavera

31 març - 9 abril

Ciutats
Defensores
dels Drets
Humans

@ciutatsddhh
#ciutatsddhh
ciutatsdretshumans.cat

ÍNDEX

El projecte 3

Els defensors i defensores de la gira de primavera 4

Ana María Hernández 4

María Caal 8

María Galindo 12

Nadine Feghaly 16

Sani Ladan 20

Municipis, entitats i institucions participants XV edició 25

EL PROJECTE

Ciutats Defensores dels Drets Humans (CDDH) és un projecte coordinat pel Fons Català de Cooperació al Desenvolupament i gestionat per la Comissió Catalana d'Acció pel Refugi amb la **participació de 29 ajuntaments i 8 entitats i institucions catalanes** implicades en la defensa i promoció dels drets humans a escala local i global.

Des del 2013 treballem conjuntament per visibilitzar i acompanyar la tasca de les persones defensores dels drets humans i denunciar la persecució que pateixen, enfortint les xarxes de suport i protecció i millorant el coneixement, la promoció i la defensa dels drets humans entre la ciutadania catalana.

El fil conductor del projecte és l'estada a Catalunya d'un grup de defensors i defensores dels drets humans d'arreu del món. En el marc de la visita, participen en diversos actes (conferències, reunions institucionals, activitats en centres educatius, trobades amb mitjans de comunicació, etc.), on poden exposar les seves reivindicacions i compartir la tasca que desenvolupen en els seus territoris. Això ofereix suport i visibilitat internacionals als i les activistes. Aquest any celebrem la XV edició, que consta de dues gires. La gira de primavera se celebrarà entre els dies **31 de març i 9 d'abril**; i la gira de tardor entre el **30 de setembre i el 9 d'octubre**.

Ana María Hernández

Defensora mexicana pels drets de les dones

“Posar les cures al centre de l’acció política és essencial per sostenir les lluites i els moviments socials.”

A l’Ana María Hernández Cárdenas, la lluita per la defensa dels drets humans li ve de família. Criada en un entorn políticament molt actiu, considera que el seu gran referent va ser el seu avi, que va participar a la Revolució Mexicana i en va ser un “lluitador social”, com ella el descriu. “Jo vaig créixer amb ell i és ell qui em va inculcar tots els valors relacionats amb la justícia, la rectitud i el bé comú. Vaig començar a militar d’adolescent, quan estudiava batxillerat. No vaig començar pel feminisme, jo, sinó amb els moviments d’esquerra”, explica.

Va ser llavors que l’Ana María va començar a participar en accions de solidaritat internacional amb els processos revolucionaris, que en aquell moment tenien el focus posat a Nicaragua i El Salvador. L’inici de la seva militància, lligat a la solidaritat internacionalista, les lluites estudiantils i els moviments socials, tant rurals com urbans, la van portar cap al feminisme.

“Recordo un dia en què l’Estat va exercir la violència contra un moviment urbà popular, i es van empresonar manifestants i detenir diversos dirigents del moviment. També van detenir algunes dones, aquell dia, i va ser llavors que em vaig adonar que la repressió cap a les dones era diferent de la repressió envers els homes. Vaig començar a sentir el neguit per entendre què és el que estava passant i vaig començar a pensar en propostes feministes; i ajuntant-me amb unes amigues, vam crear un comitè de suport per a l’alliberament de les nostres companyes”. Aquell primer contacte amb la desigualtat que patien les dones respecte als homes, i els aprenentatges de la seva pròpia experiència com a militant en organismes paritaris l’acompanyarien tota la vida.

Consorti per al Diàleg Parlamentari i l’Equitat i Consorti Oaxaca

El 1998 l’Ana María Hernández va ser una de les fundadores del Consorti per al Diàleg Parlamentari i l’Equitat a la Ciutat de Mèxic, una organització civil que va néixer amb l’objectiu d’impulsar canvis legislatius. Dels inicis d’aquesta organització l’activista explica que: “En aquell moment el Congrés del nostre país s’estava començant a obrir a la pluralitat nacional gràcies a una reforma política. Entre altres coses, es va permetre que diversos partits poguessin participar al Congrés i nosaltres vam veure-hi l’oportunitat i la importància de poder incidir en el marc legislatiu, per tal de fer avançar els drets de les dones. Vam crear el Consorti amb la missió de dialogar per influir sobre el poder legislatiu, amb diputats i senadors. Un dels principals eixos d’actuació va consistir a pressionar els polítics per fer avançar la nostra agenda i mirar que més dones poguessin arribar a ser legisladores”. Va ser a la dècada dels 90 quan va començar a haver-hi conferències internacionals sobre població i desenvolupament i quan aquest tipus d’iniciatives es van fer un lloc tant en les agendes globals com en les locals.

Uns anys després, el 2003, es va fundar el Consorti Oaxaca, que és una branca del Consorti per al Diàleg Parlamentari i l’Equitat, amb l’Ana María Hernández al capdavant. En aquella època, un dels eixos de l’organització era l’ampliació de les lleis a favor de la despenalització de l’avortament en els governs regionals del país. A Oaxaca, l’estat amb més presència de població indígena i el tercer estat més pobre de Mèxic, va sorgir la necessitat de treballar pels drets de les dones indígenes. “A Oaxaca no només es reconeixen el marc legislatiu nacional, sinó també els sistemes normatius comunitaris. És a dir, la comunitat es dota a si mateixa d’un reglament propi. Tot i això, les dones no disposaven de gaires oportunitats de participar-hi i ens vam adonar que per enfortir-ne els lideratges calia abordar el tema de la violència cap a les dones, així com

el de la violència familiar. En aquest sentit, una de les línies quotidianes que vam seguir va ser la de documentar les morts per violència de dones i nenes, així com altres formes de violència”. Va ser llavors que l’Ana María Hernández i el Consorci Oaxaca van començar a treballar perquè és reconegué el concepte de femicidi i per ampliar la Llei de Participació Ciutadana, tot posant-hi al centre els drets de les dones, amb l’objectiu que fossin elles, les dones, qui poguessin participar en la millora de les condicions dels sistemes normatius de la comunitat.

Actualment, el Consorci Oaxaca el formen 35 dones que treballen en diferents àmbits i programes, i que posen el focus en les joventuts, les dones i la protecció de les defensores. L’Ana María Hernández ja no lidera l’organització, després que el 2024 es produís un relleu generacional, després de 20 anys de militància. Així i tot, encara treballa per a la protecció integral feminista de les activistes des de la [Iniciativa Mesoamericana de Defensores dels Drets Humans](#) (IM-Defensores), que és la primera iniciativa regional enfocada a prevenir, documentar i denunciar les violències que afecten les defensores i, de manera central, les cures i la sanació dels impactes per enfortir la sostenibilitat dels seus moviments.

En l’actualitat, aquesta iniciativa articula prop de 3.000 defensores i 240 organitzacions de diversos moviments socials i territoris en diversos països de la regió mesoamericana. Des de la IM_Defensores, l’Ana María ha contribuït a desenvolupar l’estratègia d’autocures, cures col·lectives i sanació com a part de l’enfocament de protecció integral feminista i s’ha especialitzat a fer un acompanyament dels processos de cures tan individuals com col·lectius. Ella creu fermament que “posar les cures al centre de l’acció política és fonamental per sostenir les lluites i els moviments socials”.

[Mèxic, davant d’una nova era, però amb els mateixos reptes](#)

L’octubre de 2024, Claudia Sheinbaum (del partit Moviment de Regeneració Nacional) es va convertir en la primera presidenta de Mèxic, un país on cada dia assassinen entre 9 i 10 dones. Segons [ONU Dones](#): “El 2023, el Ministeri de l’Interior va registrar 848 víctimes de femicidi i 2.591 homicidis dolosos. En total hi va haver 3.439 dones víctimes de femicidis i homicidis dolosos”; això no obstant, només el 25% dels casos de dones i nenes assassinades al país van ser investigats com a femicidis.

Els reptes de la presidenta Sheinbaum, successora d’Andrés Manuel López Obrador, són immensos en tots els àmbits: política exterior i frontera amb els Estats Units, seguretat (a Mèxic es produeixen de mitjana uns 30.000 assassinats l’any i actualment hi ha desenes de milers de desapareguts), erradicació de les màfies (una part del territori mexicà està sota control del crim organitzat), protecció de les dones i nenes, o la disminució de la bretxa social, entre d’altres. Malgrat tot, l’Ana María Hernández es mostra optimista i considera que la nova presidenta continuarà avançant en la protecció dels drets bàsics. “Haurà d’entomar reptes importants com el tema de la violència del narcotràfic o la violència criminal. En aquest sentit, està canviant l’estratègia que seguia López Obrador. És més ferma i directa. D’ella també n’admiro la moderació. Sovint la política dels homes s’expressa d’una manera més violenta o d’una manera més tensa. Em sembla que la Claudia Sheinbaum està demostrant que les dones també podem ser estratèges”, conclou.

Entrevista

Amb l'apogeu mundial de l'extrema dreta, les dones i el moviment feminista estan en el punt de mira. Com hem d'entomar aquesta nova etapa?

Efectivament ens trobem en un moment molt difícil, un moment històric delicat. Penso que el moviment feminista internacional ha estat pràcticament l'únic moviment global que ha aconseguit avançar en molts dels temes que són crucials, no només per a les dones, sinó per a la humanitat sencera. Les dones hem demostrat que no només treballem pels drets de les dones, sinó també pels drets de totes les persones i dissidències. També hem treballat i treballem per un canvi de model de vida i per millorar la nostra relació amb la natura. Em sento molt esperançada, perquè hem acumulat una gran experiència en la incidència internacional i en la col·lectivització dels nostres lideratges. Hem aconseguit treballar des de lideratges comunitaris i agrupar organitzacions i partits polítics. Fins i tot hem aconseguit incorporar les dones als governs. Aquest avenç és fonamental per ser capaços d'entomar moments històrics com el que estem vivim.

Mèxic enceta una nova era amb la presidenta Claudia Sheinbaum al capdavant del país.

Jo em sento identificada amb la proposta política que avui governa el meu país, malgrat els molts reptes i les pràctiques heretades no desitjables. Em sento identificada amb el procés de transició cap al bé comú, cap a les polítiques socials, cap a la recuperació de la funció de l'Estat com a garant dels drets. I tot això s'ha aconseguit perquè en tots aquests anys hem treballat per a la incorporació i la participació política de les dones en els llocs més rellevants pel que fa a la presa de decisions. Això s'ha guanyat a pols des de les comunitats, des dels governs locals i des dels moviments; i a costa de ser estigmatitzades, perseguides i atacades. Per desgràcia la dreta global s'està enfortint, però el moviment feminista s'ha agermanat amb altres moviments, com el de les dissidències sexuals i de gènere, i la força ideològica és molt gran. No és la primera vegada que ens ataquen. Com a moviments llibertaris, podem assumir aquests reptes des del poder de transformació i des de l'esperança, no des del derrotisme. Penso que un dels grans mals que pateixen els moviments socials es produeix quan ens sentim desanimats. I jo, malgrat haver lluitat 45 anys, hi ha vegades que em sento trista quan penso en els avenços que s'estan revertint, però també ho veig com una oportunitat de resistència i una oportunitat creativa de transformació. Som capaços de readaptar les nostres formes de lluita i la nostra xarxa. La solidaritat entre les dones i els altres moviments llibertaris està per sobre de les fractures i les guerres internes de la dreta.

Per què és tan important reconèixer la violència contra les dones com a un tipus específic de violència ?

La igualtat encara és una utopia. Les dones i les dissidències no gaudim de les mateixes condicions de drets, d'igualtat, de transcendència i de poder que els homes. La igualtat de drets parteix d'una història diferent, perquè portem segles de discriminació i sotmetiment acumulats damunt nostre. Hem patit moltíssimes vulneracions, també simbòliques, que ara viuen i es reproduïxen a la ment de les persones. Al segle XXI ens hem convençut que no podem tractar com a iguals a aquelles que històricament hem estat discriminades. En segon lloc, la mort violenta d'una dona pel fet de ser dona no és equiparable a cap altra mort soferta pels nostres companys homes. Moltes de les violències que s'exerceixen contra les dones són la constatació de l'odi vers les dones d'una societat que ens limita i ens sotmet. Anomenar aquestes violències, visibilitzar-les, treballar per accedir a la justícia, reeducar els homes agressors i treballar perquè hi hagi càstigs exemplars perquè les violències no es repeteixin és fonamental. A les dones ens maten els homes. Ho hem de poder dir i s'ha de poder tipificar. Es tracta d'aconseguir una igualtat substantiva i de reparació. Les accions afirmatives tal vegada es malinterpreten com a privilegis envers les dones, però no és així: es tracta de dur a terme accions temporals que ajudin a anar tancant la històrica bretxa de la desigualtat.

Vostè ara forma part de la Iniciativa Mesoamericana de Defensores dels Drets Humans. En què estan treballant actualment?

La Iniciativa Mesoamericana de Defensores dels Drets Humans és un organisme que sorgeix el 2010, quan jo estava al Consorci. Ens vam ajuntar unes companyes defensores i activistes de Guatemala, Hondures, El Salvador, Nicaragua i Mèxic. Vam iniciar una reflexió política en un context en què, tant per part dels governs com també des dels poders fàctics del crim organitzat, s'estava atacant no només les poblacions, sinó també als defensors i defensores. En aquell moment teníem programes de protecció, però no n'hi havia cap que incidís en qüestions de gènere, ni en les violències que pateixen les defensores pel fet de ser dones. Volíem respondre de manera articulada i ser solidaris davant les amenaces, els atacs i els assassinats; i construir una proposta política que recuperés la necessitat de protecció de les defensores.

Com n'és de diferent la protecció que necessiten les dones de la protecció que necessiten els homes?

Quan agredeixen un defensor i ha de marxar del país, el defensor, generalment, es pot desplaçar tot sol i s'està un temps en una xarxa de protecció; tant si és pare de família com si no ho és. Pel que fa a les dones, hi ha una diferència i és que en la majoria dels casos elles demanen poder endur-se els fills. Molts programes de protecció no tenien en compte aquesta mena de coses. Des de 2010 i fins al dia d'avui, però, s'ha avançat molt i alguns programes ja contemplen necessitats específiques de les dones. D'altra banda, durant aquests anys també hem sigut crítics amb l'activisme del sacrifici.

Què vol dir?

Em refereixo al tipus d'activisme que diu que ho has de donar tot, fins i tot el cos i la vida. Vam començar a plantejar-nos per què no hi havia un equilibri, per què no ens estàvem cuidant. És important invertir en el benestar, perquè quan es fa un acompanyament també es pateix un impacte: emocional, energètic, físic...tot es desgasta. Un programa de protecció integral feminista implica incorporar la cura d'un mateix, les cures col·lectives i els processos de sanació de les ferides històriques dels impactes polítics a què em referia. Avui som més de 3.000 defensores agrupades a la Iniciativa Mesoamericana i a cada país hi tenim una xarxa formada per defensores i activistes que lluiten per drets tan diferents com el de la terra i el territori, els drets laborals, etcètera. Nosaltres anomenem aquesta estratègia com a «PIF», Protecció Integral Feminista. Aquesta és la nostra proposta política. Les cures col·lectives permeten que les nostres lluites puguin tirar endavant, perquè quan les organitzacions o els col·lectius no es cuiden s'acaben desgastant i acaben esgotats; i això afebleix la lluita. A la Iniciativa Mesoamericana també treballem en un sistema de registre que ens ha permès documentar els diferents tipus de violències que pateixen les defensores. També generem informes pel que fa a les incidències i hem desplegat una estratègia d'acompanyament per a companyes que es troben en situació de risc imminent. Disposem de cases de sanació com La Serena i La Siguata, on hem acollit centenars de defensores que s'hi han quedat de manera temporal. A la casa, les defensores poden compartir les seves experiències mentre les terapeutes les acompanyen en el procés de curació de ferides.

María Caal

Activista maia Q'eqchi' defensora ambiental i del territori

“Empresonen, persegueixen i criminalitzen les persones que defensem el territori.”

La María Caal Xol va néixer fa 36 anys al municipi de Santa María de Cahabón, al departament d'Alta Verapaz, a Guatemala, i continua amb el llegat familiar de lluita i resistència contra l'Estat guatemalenc i les empreses extractives que operen als territoris habitats per les comunitats natives. Concretament, la seva lluita se centra en els projectes hidroelèctrics que, a Alta Verapaz, afecten els rius Oxec i Cahabón.

“Com a pobles originaris, els nostres avantpassats van lluitar per defensar el territori i l'entorn natural. Ara per ara, el departament d'Alta Verapaz ha estat envaït per estrangers i empreses extractives, i és per això que ens hem unit per defensar el nostre entorn natural”, explica María Caal Xol, que forma part del col·lectiu ‘La Resistencia’, que és una organització comunitària que dirigeix campanyes de conscienciació i que defensa l'entorn natural de les activitats extractives.

La María Caal Xol va néixer, créixer i, de fet encara hi viu, a la regió d'Alta Verapaz, on les carreteres asfaltades i els centres de salut són precaris, i on no hi arriba l'aigua potable ni l'electricitat a les zones més remotes. La majoria d'habitants d'aquesta zona es dediquen al conreu de blat de moro i fesols principalment. La comunitat pesca al riu Cahabón i als seus afluents, que ara perillan com a conseqüència de l'activitat de les hidroelèctriques.

La majoria d'habitants de la zona pertany a la comunitat maia q'eqchi. Segons la seva cosmovisió, el riu no només és un recurs per explotar, sinó que és un ésser viu amb el qual hem de conviure. “Per a nosaltres, el riu és un ésser viu que dona vida a les plantes, als animals i a les persones. Per això pensem que les empreses l'estan assassinant”, es lamenta la defensora. La María ha participat al documental ‘Dos ríos’ i ha estat guardonada amb el premi ‘Brot a l'Activisme Ambiental’, que li va concedir el Festival Internacional de Cine Mediambiental de Canàries, per la seva defensa de l'ecosistema del riu Cahabón.

“Cada vegada que a La Resistencia fem una caminada per protestar, les dones ens posem una gerra buida al cap. Amb això volem representar que l'aigua és un bé molt escàs i que algun dia no en tindrem”, explica l'antiga professora d'escoles bilingües que a l'actualitat estudia el segon curs del grau en Ciències Jurídiques. Les gerres ens han fet conegudes a d'altres departaments de Guatemala. Les vam escollir perquè era el que feien servir els nostres avis per portar aigua, quan no hi havia aigua potable”, afegeix la María i es pregunta: “Què passarà d'aquí a 20 o 30 anys si els rius se segueixen canalitzant?”

Renace o Oxec, les hidroelèctriques a què s'oposen les comunitats

Després de l'acord de pau de 1996, que va posar fi a dècades de guerra civil, a Guatemala es va imposar un model liberal extractivista que ha permès que les empreses explotadores de recursos naturals hagin pogut actuar amb total llibertat i impunitat. Per això, com passa al departament d'Alta Verapaz, al segle XXI també es produeixen conflictes socials.

El 1991 i 1994, l'Estat va atorgar els permisos necessaris perquè el projecte hidroelèctric Renace pogués construir cinc centrals hidroelèctriques amb un gran impacte sobre el riu Cahabón, i que tindrien l'epicentre de la seva activitat en una àrea de 21 quilòmetres quadrats, prop del poble de Sant Pedro de Carchá, al departament d'Alta Verapaz. Propietat de dues de les famílies més riques de Guatemala, la dels Bosch-Gutiérrez i la dels Gutiérrez-Mayorga, entre el grup d'empreses implicades al projecte hi ha Cobra, que està participada per ACS, una empresa dirigida per Florentino Pérez, president del Reial Madrid, i que s'encarrega de construir els túnels que connecten el sistema de cascades de les centrals hidroelèctriques.

A partir del 2013, quan Renace va iniciar la construcció de la segona i la tercera central i va obtenir l'autorització final per a la quarta i la cinquena, van començar les mostres més grans de resistència popular contra el projecte. El ressentiment va anar creixent perquè, en paral·lel, la companyia Energy Resources Capital Corp va obtenir llum verda per construir tres noves centrals al riu Oxec, afluent del Cahabón. Així, els fronts de la lluita social es van ampliar a altres punts del departament d'Alta Verapaz.

El 2017, el Tribunal Suprem es va pronunciar i va donar la raó a les comunitats natives, que havien interposat una demanda per intentar aturar les centrals hidroelèctriques al·legant que no s'havia implementat el Conveni 169 de l'OIT, que obliga a consultar les comunitats natives. Tot i això, els projectes van seguir endavant, i el 2019 es va acabar la construcció de la central Renace IV. Després de més d'una dècada de lluita, la disputa se centra ara en la llicència atorgada a la tercera central al riu Oxec.

Com a venjança, i com a avís per als qui s'atreveixen a aixecar la veu, la Justícia guatemalena va iniciar una campanya de criminalització contra els activistes i les defensores. El 2018 es va orquestrar una farsa legal en què es va condemnar a set anys de presó el germà de María Caal Xol, Bernardo, que llavors era portaveu de la seva comunitat. Des del 2022, segons la Unitat de Protecció de Defensors de Drets Humans de Guatemala, 91 persones han estat forçades a exiliar-se per la persecució legal i les amenaces que afrontaven; entre elles, 26 defensores dels drets humans. A més, afegeix aquesta institució, entre el març del 2023 i l'agost del 2024 han estat assassinats 18 defensors.

A l'informe anual, Human Rights Watch (HRW) recull aquestes dades i lamenta que els principals grups de poder no rendeixin comptes a Guatemala i que "la manca d'independència judicial continuï sent una causa crítica, menyscabant l'Estat de dret i amenaçant la proteccions dels drets humans". Destaca també les decisions de la Comissió Interamericana dels Drets Humans (CIDH), que ha mostrat la seva preocupació per "la manca de mecanismes per al reconeixement i la titulació de terres ancestrals, permetent l'avenç de companyies hidroelèctriques, mineres i petrolieres, i projectes de monocultiu sense consulta lliure prèvia". De fet, la CIDH va considerar al desembre que Guatemala ha violat en múltiples ocasions els drets de la comunitat maia q'eqchi a la municipalitat de l'Estor, a Izabal, en haver fallat en la titulació de territoris i la consulta prèvia respecte a les activitats mineres. Casos que es repeteixen per tota Guatemala i que recorden la disputa oberta amb les hidroelèctriques al departament d'Alta Verapaz.

Entrevista

Parli'm sobre el col·lectiu 'La Resistencia'. Quin tipus d'activitats duen a terme a Alta Verapaz?

Amb documentació, expliquem a les comunitats qui són les persones que venen el nostre territori a les empreses. Cada quatre anys, amb les campanyes electorals, [els polítics i els empresaris] arriben a enganyar les persones. Ells en són els grans responsables. Aleshores, fem campanyes de conscienciació perquè les persones no canviïn la dignitat per unes regalies, perquè nosaltres ens alimentem de la Mare Terra i no del que ells ofereixen cada quatre anys. I les comunitats s'han adonat de la situació: cada cert temps hi ha zones d'Alta Verapaz on hi ha escassetat d'aigua.

A Guatemala, les dècades de conflicte van deixar més de 200.000 víctimes, la majoria provocades per les forces militars estatals. Vostè va néixer el 1988 i els acords de pau són del 1996. Des d'aleshores, com ha canviat la seva regió?

Al meu pare no el vaig poder conèixer perquè va morir quan jo tenia tres anys. Els meus avis materns em van comentar com va ser el conflicte armat intern. Em van explicar que hi va haver massacres, assassinats de familiars i amics. Actualment encara es viuen massacres, tot i que han canviat les tàctiques: ja no hi ha tants assassinats, però empresonen, persegueixen i criminalitzen les persones que defensen el territori. Per exemple, el meu germà Bernardo va ser condemnat a més de set anys de presó i hi va estar empresonat més de quatre. Per què? Perquè va fer veure que els nostres drets van ser violats: les empreses extractives i l'Estat no van respectar l'article 169 de l'OIT, que estableix el dret de consulta. Per tant, es continuen vivint tensions, com quan existia el conflicte armat.

Quin problema hi ha amb les centrals hidroelèctriques als rius Cahabón i Oxec?

El riu Cahabón recorre la major part d'Alta Verapaz. Allà es van instal·lar més de sis empreses elèctriques. Al territori de Santa Maria de Cahabón estan funcionant Oxec I i Oxec II. A més, ja hi ha llicència perquè comenci a operar Oxec III. Què fem des del 2015? Ens organitzem amb les comunitats per investigar què està passant al recorregut del riu Cahabón. Les empreses hidroelèctriques van violar els nostres drets, el Tribunal Constitucional ens va donar la raó i va dir que calia fer una consulta. Més tard es va dur a terme una consulta comunitària en què 26.536 persones van dir 'no' a les empreses hidroelèctriques a Cahabón. Però les empreses no respecten aquesta consulta i continuen operant-hi.

Aquestes empreses com van obtenir els terrenys i van convèncer la població local?

Les persones que van acceptar-ho van ser enganyades i van vendre els seus terrenys. I després, la resta de terres són comunals. Les companyies van entrar a robar: les empreses hidroelèctriques van arribar a casa nostra sense demanar permís i s'hi van instal·lar. Evidentment, ho van fer amb el suport del govern d'aleshores, el d'Otto Pérez Molina.

Les comunitats natives de Cahabón continuen demanant l'expulsió de les empreses hidroelèctriques?

La majoria seguim resistint. Les comunitats s'han adonat que dèiem la veritat sobre la despulla natural. Els rius han estat desviats, perquè n'han canalitzat més de 50 quilòmetres, i només hi queda sorra a la ribera on abans hi passaven els rius Oxec i Cahabón.

Davant la manca de feina ben remunerada, hi ha divisió a les comunitats natives per la presència de les empreses hidroelèctriques?

Hi ha comunitats a l'àrea d'influència que s'han enemistat amb nosaltres. Diuen que desinformem les persones, que les empreses signifiquen desenvolupament i treball. Hi ha onze comunitats que estan a favor de les hidroelèctriques. Després, cada quatre anys hi ha canvis al Govern i intenten comprar la voluntat de les persones. Hi ha molta pobresa a Cahabón, i d'això se n'aprofita cada govern, amb les seves regalies, donant uns quants queviures perquè les persones estiguin en contra nostra. Les empreses i les autoritats han fet tot el possible perquè nosaltres quedem malament davant de les comunitats.

Ara governa el país el progressista Bernardo Arévalo. Tenint en compte l'opacitat que envolta aquestes empreses, podria cancel·lar les llicències dels projectes?

L'any passat, com a part de 'La Resistència', vam demanar una visita amb el senyor Arévalo. Vam anar a exigir-li que anul·lés la llicència d'Oxec III i que es respectés la consulta. També vam fer saber a Patty Orantes, que és la Ministra per a la Transició Ecològica, que no volem que atorguin més llicències i que, si es pot, n'anul·lin les que ja existeixen.

Entenc que allò que està fet continuarà i que l'objectiu és que les autoritats no lliurin noves llicències.

No és que continuï el que està fet. Demanem que empresonin les persones que han violat els nostres drets, perquè estan envaint les terres comunals i ens han desposseït de més de 15 hectàrees de bosc natural. En una comunitat, els avis i les àvies anaven a fer cerimònies maies a un lloc que els han pres. També exigim que es faci un estudi d'impacte ambiental. Però no ho fan. A més, hi ha molta persecució, i la justícia no funciona i no tenim a qui acudir. Al final, ens vam quedar soles batallant. Per sort, ens queden els homes, les dones i els nens de 'La Resistencia' de Cahabón.

María Galindo

Activista, escriptora i cofundadora de *Mujeres Creando* a Bolívia

“Vaig haver d’anar a viure a un convent de monges per protegir la meua vida. Jo, que soc atea i lesbiana!”

A la María Galindo (1964) no li agrada que la defineixin com a pionera del feminisme, perquè considera que afirmacions com aquesta es produeixen des d’una perspectiva eurocentrista. Tot i això, el moviment feminista no es pot entendre sense ella o, si més no, sense *Mujeres Creando*, una organització anarquista, feminista i autogestionada creada el 1992.

Quan li pregunten d’on li ve l’interès pels drets humans, la María no vacil·la: “A Bolívia t’adones de les injustícies socials ja des de ben petita. Te n’adones quan vas a comprar pa o amb qualsevol acte de la vida quotidiana. El percentatge de persones que viuen de la caritat és altíssim. També hi ha nens i nenes que treballen i joves que viuen en la pobresa... Per tant, la meua relació amb la necessitat de justícia no té res d’extraordinari i, de fet, li podria haver passat a qualsevol”.

En aquest context, Galindo comença a desenvolupar-se com a defensora que lluita per la justícia sent menor d’edat, amb només 17 anys. Com explica ella mateixa, no va trigar gaire a “ficar-se en problemes” i és llavors que comença la seva repressió. “Al final van acabar perseguint-me i vaig haver d’anar a viure a un convent de monges per protegir la meua vida. Jo, que soc atea i lesbiana!”. Quan va arribar el moment en què ni tan sols el convent era un lloc segur, l’Església Catòlica la va ajudar a fugir del país per anar fins

al Vaticà. Allà, la María va entrar en un altre convent i va començar a estudiar teologia, filosofia, psicologia... una mica de tot. Va viure a Roma durant cinc anys i va ser llavors que la María Galindo es va trobar amb una realitat que l’acompanyaria tota la vida: la de companyes feministes europees que la van tractar amb “racisme, menyspreu i discriminació”. Allò la va marcar per sempre: “El primer contacte amb el feminisme europeu va ser nefast, gairebé traumàtic. Vaig veure clar que l’havien concebut només per a elles, el seu feminisme. Creien que jo no el podria entendre, en tant que ésser inferior i elemental. Em va fastiguejar molt, tot plegat”. La María va entendre que al racisme no només hi operen qüestions com el color de la pell. “Vaig adonar-me que es tractava d’un concepte molt més complex”, explica. Es va adonar que la major part del feminisme europeu de l’època no només era racista, sinó elitista, també.

Va encunyar el concepte de “feminisme intuïtiu”, per referir-se a un tipus de moviment de caire existencial. “Vaig poder llegir molt sobre feminisme durant la meua formació acadèmica, però d’alguna manera ja ho portava a dins, jo”. La María defensa un feminisme popular que canviï i tombi les estructures patriarcals i que generi ruptures.

La tornada a Bolívia i *Mujeres Creando*

Després d’haver estat treballant uns anys a Alemanya, la María Galindo va decidir tornar a Bolívia, on el 1992 va cofundar *Mujeres Creando*, un col·lectiu feminista, anarquista i autogestionat amb diverses línies de treball; un “laboratori social de llarga alenada” que busca generar un impacte efectiu a la societat en l’àmbit de les lluites socials utòpiques. Es tracta d’un espai de producció de pensament pioner tant a Bolívia com a la resta de l’Amèrica Llatina.

La defensora destaca la importància que ha tingut per ella tornar al seu país d’origen: “A mi la migració em sembla molt respectable, però crec que s’ha muntat un discurs del somni europeu i del somni americà que ara tot just es comença a esfondrar”. La María assegura que fora del seu país li hagués estat impossible crear el feminisme autònom independent de *Mujeres Creando*. “A Europa no hagués sigut possible, això, perquè ens haurien aclaparat

amb judicis. El nivell de disciplina de les societats europees t'impedeix el moviment i, si ets migrant, encara és pitjor. T'acabes convertint en una rata de ciutat que els serveix, als europeus, per fer-se un rentat de cara i prou. Quan ets migrant no pots fer política, perquè sents pànic. Jo mai no hauria aconseguit res si m'hagués quedat a Itàlia, Espanya o Alemanya. Vosaltres viviu sota un control disciplinari extrem, sense ni tan sols ser-ne conscients. No sou conscients dels nivells extrems d'opressió amb què viviu. Es tracta d'una opressió per mitjà del control. Viviu amb una por extrema" diu.

Avui dia, Galindo, que és una de les personalitats més mediàtiques de Bolívia, no només continua a *Mujeres Creando*, sinó que també té un programa de ràdio que es diu Radio Deseo.

Any electoral a Bolívia

El proper mes d'agost, es celebraran eleccions generals a Bolívia. Aquests comicis estaran marcats per una profunda crisi política al país andí i per la pugna pel poder entre el president Luis Arce i l'expresident Evo Morales. Fins fa només uns dies, tots dos pertanyien al mateix partit Moviment al Socialisme (MAS), fundat per Morales, que va arribar a la presidència el 2006. El passat 28 de febrer, però, tot va canviar quan l'expresident va renunciar al partit, immers en una profunda crisi interna des de feia temps. Als comicis de l'agost, l'Evo Morales es presentarà pel partit Front Per a la Victoria (FPV), malgrat que, segon la llei, no s'hi pot presentar, ja que el límit per a la reelecció està en dos mandats. La Junta Electoral del país ja li ha comunicat a Morales que no es pot tornar a presentar a la convocatòria electoral. A banda, qui en altres temps havia estat un popular president indígena, es troba ara immers en tot un seguit d'escàndols, entre els quals se l'ha acusat per abús de menors. Actualment hi ha una ordre de detenció en contra d'ell.

Es preveu, com està succeint a tot arreu, una escomesa de l'extrema dreta, amb una agenda neocolonial i extractivista. "Existeix el perill (sobre la puixança de l'extrema dreta); a més, existeix una malanomenada esquerra que no té cap proposta ni cap iniciativa, i que es troba dividida i desprestigiada per uns alts nivells de corrupció i d'ineficàcia", explica María Galindo.

Entrevista

Vostè és una pionera dins el moviment feminista llatinoamericà. El 1992 confunda *Mujeres Creando*.

No és ben bé així i, de fet, el que dius reflexa una visió europea. A Europa creuen que el feminisme va arribar en vaixell de nord a sud i que els moviments feministes, en aquest cas a Bolívia, comencen als anys 90, però no és així; ni a Bolívia, ni a la resta del continent. El que és fundacional de *Mujeres Creando* és la crítica a allò que ja existia. Considero que vam generar un moviment fundacional pel que fa al trencament amb alguns postulats, a través de diversos elements teòrics i polític dels feminismes que ja existien. Abans dels 90 hi havia un ampli moviment feminista en molts dels nostres països. A Bolívia, quan es crea *Mujeres Creando*, les ONGs ja impulsaven el que anomeno com a "tecnocràcia de gènere". Les cúpules d'aquelles ONGs es reconeixien com a feministes i, tot i així, desenvolupaven una proposta de tecnocràcia de gènere vinculada al model neoliberal. Nosaltres, en canvi, vam proposar un model antineoliberal que qüestionava les categories i els paràmetres amb els quals s'estava treballant. Això no només va passar a Bolívia, sinó que també es va produir a tot el continent.

Mujeres Creando és un projecte autogestionat. Com heu aconseguit tirar endavant?

Per a nosaltres l'autonomia de pensament és fonamental; és a dir, la capacitat de llegir el nostre context social i polític des de la nostra realitat. Les ONGs han pretès que al sud fóssim simplement operadores d'una mirada colonial; reproductores d'aquesta mirada. I això ha estat un error. Primer, perquè el concepte de desenvolupament és en si mateix producte d'una mirada capitalista i occidental que vol instal·lar al sud el model de les societats del nord capitalista i global. Aquesta anàlisi no ens serveix, per tant, ni per entendre el nord, ni per entendre el sud. En segon lloc, la tecnocràcia de gènere ha tingut molt a veure amb l'endeutament i el sobreendeutament, sobretot amb el de les dones més pobres: tot l'àmbit de la pobresa ha estat treballat des de la lògica del sobreendeutament. Les dones més pobres del món, entre les quals i trobem les bolivianes, paguen en el millor dels casos un 36% d'interès anual en deutes que oscil·len entre els 800 i els 7.000 euros. Per contra, els multimilionaris paguen com a molt interessos del 5% anual. La classe mitjana alta professional contracta crèdits per no més del 5% anual. Per tant, el microcrèdit és un sobreendeutament suïcida que permet a amplis sectors (com comerciants, costureres i dones que desenvolupen diferents serveis a les ciutats) moure diners cap a la banca formal, sense arribar a tenir mai una capacitat d'estalvi que permeti que les dones puguin protagonitzar un canvi en el lloc que ocupen a la societat. En aquest context, moltes ONGs i entitats financeres capturen crèdits concessionals que tenen 10 anys de gràcia i molt poc percentatge d'interès. Aquests crèdits es converteixen en usurers i es patrimonialitza la mal anomenada cooperació per al desenvolupament, la qual cosa converteix la pobresa en un gran negoci. A banda, les tècniques de cobrament del deute són violentes i produeixen el gran trencament del teixit social i la violació dels drets humans.

El feminisme ha perdut el seu esperit rebel? A vegades ha estat crítica amb el fet que el moviment s'hagi integrat dins les costures d'un sistema que perpetua l'opressió. També ho ha dit del moviment LGTBIQ+.

Jo parlo des del sud. El meu discurs sorprèn perquè soc molt crítica amb l'Agenda 2030, nascuda al bell mig de les Nacions Unides, i que ha creat una base de categories i un discurs base pels moviments feministes, pels moviments LGTBIQ+ i pels moviments indígenes. La meua crítica no té res a veure amb la crítica trumpista, perquè la meua crítica prové de la "domesticació". Hi ha moltíssima tecnocràcia que es beneficia d'aquesta agenda. D'altra banda, aquesta agenda no presenta un horitzó interessant amb el qual puguem seduir la societat. Considero que hem de sortir d'aquesta agenda per a poder emancipar-nos-en. Què ha passat? Doncs que ara en Trump ha tornat, ha capgirat l'agenda i la vol destruir. I ara, suposadament, hem de tornar a defensar-la. Però el que ha fet en Trump és deixar amplis sectors sense discurs. A *Mujeres Creando*, per exemple, no entrem en el discurs sobre els drets, en el de la inclusió o en qüestions identitàries.

Al món li està caient la careta i el gir cap a postures radicals d'extrema dreta és cada cop més evident. Com entoma aquesta realitat com a ciutadana del sud i com a feminista?

Estem parlant d'un fenomen de gran espectre que pretén generar aldarulls a tots els països. Crec que ens trobem davant d'una conjuntura de llarga alenada; i sí, les màscares estan caient. Hi havia una ficció que parlava de drets i hi havia també una agenda molt bàsica que era la de Nacions Unides. Malgrat tot, el que està passant ara mateix representa un desafiament perquè està aconseguint seduir molts sectors socials. Aquesta nova agenda té el seu origen en les elits oligàrquiques extremistes que sedueixen a través de les xarxes, que no són socials sinó empresarials i transnacionals. A tot això, li hem de sumar el fracàs de l'esquerra.

Vostè sempre ha estat molt crítica amb alguns moviments de l'esquerra.

Jo soc una dona crítica amb Maduro i que ha patit pel govern d'Evo Morales. Concretament, he tingut quatre judicis que he guanyat, que tenien com a objectiu bloquejar el meu activisme polític. En aquest sentit, és important esmentar que el nostre activisme no és merament social, sinó que també és polític. Per poder-ho entendre cal redefinir el que és la política. Jo faig política. Quan faig art estic fent política; quan faig feminisme, estic fent

política; quan escric un llibre, estic fent política; quan duc a terme una acció al carrer, estic fent política i estic reclamant o construint un ideari polític diferent de l'ideari al qual hem estat sotmesos. Tenim una democràcia liberal de porqueria que és reapropiada per l'oligarquia extremista. No necessiten constituir-se en dictadors perquè tenen la possibilitat de controlar una democràcia liberal de porqueria en termes de màrqueting i no en termes de discussió política. L'opció que nosaltres i nosaltres tenim a escala planetària és portar la política a l'àmbit de la política i treure-la de l'àmbit del màrqueting i de la democràcia liberal porqueria.

Amb la seva trajectòria no ha pensat mai a entrar a les institucions per intentar modificar les coses des de dins?

Durant les últimes eleccions a Síndic de Greuges, vaig rebre una pressió molt forta per part de la societat boliviana. A les enquestes, un 60% de la població de la nació va sol·licitar la meva candidatura. Jo tenia molt clar que la democràcia liberal no m'ho permetria, que la institució em grapajaria i em destrossaria. Crec en el treball col·lectiu, jo; no en l'individual; però tampoc crec que hi hagi una contradicció entre allò col·lectiu i allò individual. Sigui com sigui, es va realitzar una concentració per demanar la meva candidatura i va ser allà que vaig explicar els motius pels quals no m'hi presentaria. Ara per ara em ratifico en el que vaig decidir. Ara la gent em demana que em presenti a la presidència. Ho podria fer, però de manera lúdica, per aprofitar la plataforma i desmuntar els mites del que implica ser candidata. Encara no m'he decidit, però. El que em planteja és una contradicció que no només se'm presenta a mi en tant que María Galindo, sinó que es tracta d'un dilema permanent.

De fet vostè ja hi és a les institucions, tot i que de manera informal.

Jo soc anarquista i feminista i al meu programa de ràdio rebo uns 400 WhatsApps diaris: la meva agenda radial la decideix la gent i jo n'escullo els temes. La gent em demana coses i jo vaig a les institucions per a negociar-les. Hi vaig a reclamar; i d'això tracta el meu programa. Ho faig gairebé cada dia. El que ofereixo al meu programa és una anàlisi microscòpica. Mai no tractem els temes estructurals perquè considero que la societat n'està farta, dels grans discursos. A Bolívia actualment no es pot parlar d'un proletariat bolivià. Estem parlant de persones que es troben en nivells de subsistència. A mi m'interessa les grans masses i és per això que sempre m'he oposat a un feminisme exquisit. No m'interessa debatre amb l'acadèmia; per això sempre parlo d'un "feminisme intuïtiu", de carrer. El que vull és que les idees que plantejo siguin compreses i absorbides de forma massiva per la gent que viu en nivells de subsistència. En definitiva, la meva feina depassa els marcs del que qualsevol institució em pugui donar. Què vull dir amb això? Doncs que, en aquest moment de canvi de paradigma, la institució és menys poderosa i fàctica del que ens pensem. Hi ha una autoficció de poder en l'Estat. Pel que fa a Bolívia, el model econòmic global és de colonialisme patriarcal extractivista. Tu creus que si jo demà soc presidenta de Bolívia, podré dirimir A, B o C sobre el marc colonial, patriarcal, capitalista i extractivista? El meu rol fora de la institució és molt més poderós; i el poder de la massa crítica i de la lluita social és una força gegantina.

Nadine Feghaly

Il·lustradora i activista libanesa

‘L’art sempre ha jugat un paper important en la història a l’hora de remoure consciències.’

La Nadine Feghaly (Beirut, 1984) és una il·lustradora i terapeuta artística libanesa que viu a Barcelona des de fa 13 anys. Assegura que va arribar a la il·lustració gairebé per casualitat i després d’haver provat diferents disciplines. Les seves il·lustracions, sempre poètiques i oníriques, tracten qüestions polítiques i preocupacions del món actual com la protecció dels animals i el medi ambient, temes relacionats amb el gènere, les guerres i la justícia social, entre d’altres.

Després d’haver estudiat disseny gràfic al Líban i de veure que podia guanyar-se la vida com a il·lustradora,

la Nadine Feghaly es va instal·lar a Barcelona, on va estudiar un postgrau especialitzat en il·lustració de llibres infantils. La Nadine explica que va decidir establir-se a la capital catalana per les similituds amb Beirut: “El temps, el mar Mediterrani, el caràcter de la gent... A més, abans d’arribar a Barcelona, jo ja ballava flamenc al Líban! L’adaptació va ser fàcil, perquè sempre vaig sentir que la ciutat era molt propera”, confessa. A Catalunya també s’ha format en artteràpia, però actualment pràcticament no fa cap acompanyament.

L’art com a eina política; l’art com a teràpia

Des que la Nadine Feghaly va néixer, el Líban es desaguava enmig d’una cruel guerra civil (1975-1990) que va causar desenes de milers de morts i desplaçats, i que marcaria un abans i un després al país. Fins als set anys, l’artista va viure a Beirut entre els estralls d’aquella guerra, la qual cosa la marcaria com a la resta de nens i nenes de la seva generació. La Nadine diu que recorda poques coses, d’aquella època, però que aquells anys se senten dins el trauma col·lectiu del país; i, sobretot, en la generació dels seus pares. La guerra que sí recorda amb deteniment és la del 2006, quan la milícia libanesa Hezbollah es va enfrontar a l’exèrcit israelià. Les hostilitats amb prou feines van durar un mes, però amb això n’hi va haver prou perquè la Nadine s’adonés que no volia seguir vivint al Líban. També va ser llavors que la Nadine va comprendre com n’era d’important per ella poder expressar el que sentia a través de les seves il·lustracions. Quan el Consell de Seguretat de les Nacions Unides va aprovar la resolució 1701, que havia d’acabar amb les hostilitats entre les dues parts combatents, Feghaly ja havia pres la decisió d’abandonar el país. “Tinc un costat molt espiritual i crec molt en la bondat. Per això em costa tant d’entendre que hi hagi guerres i és per això que els meus dibuixos estan plens de preguntes. Des de llavors faig servir l’art per qüestionar-me moltes coses. Em va sortir de manera inconscient”, explica. Els seus dibuixos solen transmetre un missatge: “No m’interessa dibuixar només coses boniques, ni demostrar que sé dibuixar”. A través del seu *alter ego*, el personatge de la Viola, la il·lustradora ha aconseguit crear un univers propi on pot expressar les seves inquietuds. “La Viola és una veu, una nena interior que m’escolto per canalitzar la part més sensible de mi, la part de mi que es qüestiona les coses. Va néixer el 2006 i li vaig triar el nom per una obra de Shakespeare, en què hi ha un personatge que es diu Viola que a vegades es fa passar per un home, i d’altres per una dona. La Viola també és un instrument musical, una flor i un color”.

El Líban, un país a la cruïlla

Els últims mesos el Líban ha estat a l’epicentre de la guerra que es va iniciar el 7 d’octubre de 2023 entre Hamàs i Israel a la Franja de Gaza. Els atacs de l’exèrcit israelià s’han estès fins al sud del Líban, a la regió de la Bekaa i a alguns districtes de Beirut, la capital, pel suport que la milícia libanesa de Hezbollah ha manifestat cap a la milícia

palestina hamàs, que fins al 7 d'octubre controlava Gaza. El punt àlgid dels atacs recents entre Israel i el Líban va tenir lloc entre el 17 i el 18 de setembre de 2024, quan desenes de cercapersones i *walkie-talkies* van explotar de manera simultània en un atac coordinat ordit per el Mossad. Des de llavors, els atacs israelians al sud del Líban no s'han aturat. Si bé és cert que el passat 27 de novembre es va produir un alto el foc, les hostilitats es continuen produint ara com ara i les violacions d'aquesta treva han continuat repetint-se, la qual cosa ha provocat el desplaçament de població tant libanesa com israeliana.

A la Nadine Feghaly li fa mal tot el que està passant als eu país. "És una terra preciosa i la gent és molt propera, però també és un país caòtic i sense justícia, tot i que la gent té cura dels altres. Després de tant de caos i de 15 anys de Guerra Civil... La ciutadania s'ha unit molt. D'altra banda, també es tracta d'un país dividit entre els que donen suport a la resistència i els que no. Sense la resistència, però, Israel ja ens hauria envaït. Aquest tema divideix moltíssim. A banda, també es reben moltes pressions internacionals", explica.

Abans que el Líban es trobés immers en la guerra de la Franja de Gaza, però, el país ja travessava un moment complicat a conseqüència de la important crisi financera que es va produir el 2019, amb la devaluació de la lliura (que va perdre més del 98% del seu valor). Aquest fet va provocar que gran part de la ciutadania perdés els estalvis de tota una vida. A més, l'explosió al port de Beirut el 2020, que va deixar més de 200 morts i pèrdues incalculables, i la pandèmia de la Covid-19, també van contribuir a agreujar la situació del país. La crisi de liquiditat lligada a la inflació, la corrupció per part de la classe política i la mala gestió han provocat que el país hagi hagut de sol·licitar ajuda humanitària a països estrangers

En aquests anys, la inestabilitat econòmica d'un país amb menys de sis milions d'habitants situat en un punt estratègic de l'Orient Mitjà ha anat de la mà d'una important inestabilitat política. Després de més de dos anys amb un Govern en funcions en mans de Najib Mikati (des que es van celebrar eleccions legislatives el maig de 2022), el país ha aconseguit constituir un nou Executiu recentment. Fa tot just unes setmanes, el president libanès, en Joseph Aoun, va nomenar Nawaf Salam com a primer ministre. D'ell en depenen tasques importants com la fi de les hostilitats amb Israel i el reflatament econòmic del país.

Entrevista

"Tots els nens neixen dibuixant", va dir una vegada en una entrevista. Vostè no només dibuixa, sinó que les seves il·lustracions tenen totes un missatge i és per això que se la considera *activista*. D'on sorgeix aquesta inquietud i quan va decidir convertir-la en la seva feina?

Com tots els nens jo dibuixava de petita, però mai no m'hagués pensat que m'hi acabaria dedicant. Els meus m'havien apuntat a classes de pintura, de ball, de música... I la pintura no era pas una cosa que em cridés especialment l'atenció. Va ser arran d'haver estudiat disseny gràfic, però, que em vaig anar apropant al món de la il·lustració. Vaig començar amb un blog i després, al 2006, va esclatar la guerra entre Israel i el Líban. Aquell moment va ser clau. Jo sentia que hi havia moltes coses que volia explicar, i no podia parar d'escriure i d'il·lustrar. Var ser llavors que va néixer el personatge de la Viola, gairebé per atzar. El vaig incloure al blog i la gent va reaccionar-hi de manera molt positiva, la qual cosa em va animar a continuar. A partir d'aquell moment, vaig començar a tenir contacte amb editorials infantils i vaig adonar-me que m'hi podia guanyar la vida.

Hi té cap referent, a la seva professió?

Al començament em fixava molt en els artistes de còmic, perquè hi va haver una època en què llegia molts còmics. Ara, però, he aconseguit tenir un estil definit i miro de no fixar-me gaire en el que fan els altres. Vull mantenir la meua autenticitat.

Als seus dibuixos hi apareixen temes recurrents com la protecció del medi ambient, el feminisme, la causa palestina... Sempre ha estat així? Sempre ha concebut les seves il·lustracions com una eina per transmetre una idea o per conscienciar sobre temes concrets?

Quan era més jove em costava posar nom a les coses i la paraula 'política' em produïa una sensació de rebuig. Ara tot això ho veig d'una altra manera i crec que l'art sempre és polític. Quan vivia al Líban feia molt *street art*, i sobretot tractava de temes ambientals. A Beirut, per exemple, gairebé no hi havia espais verds o carrils bici. Això em permetia fer servir el personatge de la Viola per protestar sobre aquests i altres temes, i fer-ne visibilitat. No m'és possible callar quan veig una injustícia i m'encanta fer servir l'art com a arma. Em neguiteja no poder fer res. Hi ha gent que parla, gent que lluita o es baralla... Jo he trobat la meua manera de protestar. L'art sempre ha tingut un paper molt important a la història, a l'hora de remoure consciències, visibilitzar temes, promoure l'empatia... De vegades, amb només un dibuix pots aconseguir posar-te al lloc d'aquell animal o d'aquella nena que estan patint. Pel que fa a Palestina... Què podem fer davant la magnitud de la tragèdia? Em sento tan petita, jo...però trobar la manera d'enfrontar-m'hi: vaig crear unes enganxines amb la il·lustració d'una nena palestina i, quan sortia al carrer, les enganxava per diferents llocs. És la meua manera d'ajudar.

Mentre vivia al Líban, com va ser la relació amb la comunitat palestina que hi vivia refugiada?

Per desgràcia, els palestins que hi ha al Líban no estan gaire integrats, de manera que mai no m'hi vaig relacionar gaire.

I com viu el que està passant a Gaza i el que ha passat i encara passa al Líban?

L'inici de la guerra va ser un trasbals enorme per tothom. Com es pot viure un genocidi de tan a prop? Per a mi sempre ha estat un tema molt difícil, perquè considero que tot plegat és molt injust. Hi ha hagut èpoques en què he fet moltes il·lustracions sobre el tema; sobretot des del prisma del dol col·lectiu. A Barcelona he anat a totes les manifestacions que hi ha hagut i des que va començar la guerra he conegut gent nova amb qui he plorat i cridat. És massa tot plegat, sobretot quan veus que passen els dies i que res no canvia, que seguim al carrer però que res no canvia. És molt frustrant. Els atacs al Líban es van produir poc després i llavors em vaig deprimir. Parlar amb els meus amics d'allà i amb la meua família em feia sentir malament. M'explicaven que no podien dormir pel soroll i a vegades em quedava despert amb ells. A més, també t'angoixa adonar-te que estan esborrant del mapa els teus records, els llocs on has viscut. És molt fort. I setembre, l'octubre i el novembre van ser uns mesos massa durs en què amb prou feines vaig aconseguir dibuixar res. No l'hi trobava cap sentit, a la realitat.

En els 13 anys que porta a Barcelona, diria que la seva mirada i les seves il·lustracions han canviat? El Líban continua present a les seves il·lustracions?

Han passat molts anys. Potser el tinc més present quan ocorren coses impactants que em remouen per dins. Ara ja no dibuixo tantes coses relacionades amb el Líban, però encara faig il·lustracions que tenen a veure amb el feminisme i l'apoderament de les dones o la protecció del medi.

Justament aquests dos temes, l'ecofeminisme i l'ecologisme, són clau en la seva trajectòria. També són dos temes que estan al punt de mira dels moviments i partits d'extrema dreta globals, alguns dels quals ja controlen alguns indrets del món. Com a il·lustradora, però també com a dona i com a ciutadana, com percep tot el que està passant?

Confesso que estic impactada per tot el que està succeint. Em fa la impressió que pensem massa atenció i dediquem massa energia a un seguit de personatges com en Trump. Aquesta atenció que els donem els fa més forts, i jo no vull fer-los més forts. És el que em diu la meva intuïció. Crec que estem retrocedint en algunes qüestions, com per exemple el tema de l'avortament. Que ens deixen estar a les dones i a les persones trans. A totes. Davant d'aquesta situació l'únic que podem fer és seguir lluitant i ajuntar-nos amb gent que pensi com nosaltres. I seguir endavant. Tot i això, no acabo d'entendre res del que està passant, la veritat.

A més d'activista, també és terapeuta artística.

Tinc un màster en artteràpia i, abans de la Covid, feia tallers per a escoles d'educació lliure i centres cívics, famílies i grups. Treballava molt, d'això. Però passada la pandèmia, m'hi vaig allunyar una mica, d'aquest àmbit, tot i que continuï fent servir la teràpia amb mi mateixa. Ara hi he tornat parcialment i estic fent l'acompanyament d'una nena gaziana de sis anys que ha perdut casa seva. M'agradaria poder acompanyar més persones, perquè hi crec molt, en la teràpia artística.

És del parer que tota creació artística ha d'incorporar un missatge polític?

No ho crec. Per exemple, la meva feina també té quelcom de molt espiritual, sobretot pel que fa a la connexió amb la natura. Tot i que, segons com es miri, això també és polític. Que cadascú faci el que vulgui. El que sí que crec, però, és que l'art és una eina política molt potent; si entens la política no com una cosa de dretes o esquerres, sinó com a concepte que té a veure amb els valors humans. Però sí, potser sí que hi ha art que no és polític.

Què li agradaria dibuixar en el futur? Un dibuix que alhora sigui un desig.

La connexió amb la terra. M'agradaria que en tinguéssim més cura, perquè l'estem tractant fatal i l'estem destrossant. Malgrat tot, penso que a vegades has de conèixer la foscor primer per a poder veure la llum més tard. El que està passant a Palestina al menys ha servit perquè ara tothom sàpiga on és Gaza i per visibilitzar-ne el tema. Tothom ha vist els vídeos, els *lives* que s'han fet des d'allà i això pot tenir un efecte unificador.

Fa no gaire es va produir una trobada entre dones artistes àrabs a la residència Faberlull, en què va posar sobre la taula un seguit de temes. Quins temes van sorgir?

Sí, va ser molt enriquidor poder seure i parlar; sobretot perquè als països àrabs hi solen haver homes en aquestes converses, i els homes solen ocupar l'espai del saber. Va ser molt bonic poder ser allà només amb altres dones. Érem unes deu dones i, com que vam tractar de temes diferents, les opinions que vam expressar també van ser diverses. N'hi havia que érem diàspora, d'altres que no ho eren... Quan feia un parell de dies que érem allà, van explotar tots aquells cercapersones al Líban. Em va trasbalsar molt el contrast de ser un lloc tan bonic i alhora saber el que estava passant al meu país. Quan es va produir l'explosió a Beirut del 2020 em vaig sentir igual. Em va costar molt assimilar les imatges que m'arribaven.

Sani Ladan

Activista camerunès, especialista en migracions i defensor dels drets humans

“Som davant una societat que premia el partit que té el discurs més dur contra la migració.”

Sani Ladan (1995) és graduat en Relacions Internacionals i educador social. Actualment treballa en l'àmbit de la incidència política i com a especialista en política exterior, seguretat, migracions internacionals i en temes relacionats amb l'Orient Mitjà i l'Àfrica central i occidental. A més, en

Sani és també panafricanista, antirracista i defensor dels drets humans, membre de l'Associació Elín (Ceuta) i creador del pòdcast “Àfrica en 1 clic”. El 2023 va publicar *La luna está en Duala* (Plaza & Janés).

Anar-se'n del Camerun per estudiar

La història de la migració del Sani Ladan és una història comuna i alhora peculiar. Va marxar del Camerun no per necessitat econòmica, sinó pel desig d'estudiar fora del seu país. Com el sistema de visats és exclouent, va haver d'enfrontar-se a una travessa de quatre dies pel desert del Sahara, sense gairebé res per beure ni menjar.

Quan va arribar al Marroc i com acostuma a passar de manera generalitzada en els processos migratoris, els seus drets humans van veure's vulnerats. Allà, va estar-s'hi un any vivint al mont Gurugú, un indret conegut per les males condicions de vida i pels mals tractes a què són sotmeses les persones migrades per part de la policia marroquina. Després d'haver intentat arribar a Espanya a través de la tanca de Melilla en diverses ocasions, a en Sani el van deportar en calent i el van entregar novament a les autoritats marroquines.

Finalment, va poder entrar nedant per la platja d'El Tarajal, a Ceuta, on va tornar a patir abusos policials, en aquesta ocasió, per part dels cossos i forces de seguretat espanyols. Un cop a Ceuta, el van portar al CETI d'allà on va viure-hi durant un any i, des d'allà, va ser traslladat al CIE de Tarifa. Allà el van tancar durant seixanta dies i passat aquest temps el van enviar a una ONG d'Almeria, amb l'objectiu que treballés en alguns dels hivernacles de la zona.

En Sani Ladan sempre va tenir clar, però, que la seva prioritat era estudiar, de manera que es va traslladar a Còrdova on després de viure al carrer durant tres mesos, dues famílies cordobeses el van ajudar. Va estudiar a l'institut (ja que no va poder convalidar cap estudi del seu país d'origen) i, finalment, es va graduar en Relacions Internacionals.

En Sani assegura que el seu futur a llarg termini no es troba a Espanya, sinó a Àfrica, on creu que encara hi té coses per aportar i on considera que “es decidirà el futur del planeta”. “Jo no vaig fugir de l'Àfrica i hi he tornat diverses vegades. La tornada definitiva serà a l'Àfrica sense cap mena de dubte, perquè hi ha molt per fer. I jo no vull tornar-hi i sentir-m'hi estranger, allà; això seria un gran error per part meva. Cada cop que visito el continent, sigui quin sigui el país, me n'adono que és allà”, explica. En Sani hi confia molt, en la joventut del continent, que no actua des del rancor, sinó des de l'oportunitat i l'entesa. “el continent africà es troba en una nova era. Els africans som en un camí de no retorn i no farem ni un pas enrere. Res no tornarà a ser com abans i tant de bo Europa ho entengui”, insisteix.

En Sani Ladan, que ha viscut un procés migratori en primera persona i que ara els estudia, insisteix en la importància que es garanteixin unes vies legals per a les persones que migren, per tal que se les consideri "subjectes de dret", deixant enrere les lògiques racistes de la política migratòria europea. Segons ell, la política migratòria del Estats ha de ser proactiva i no reactiva: i els governs, però també la societat, han d'assumir que les migracions són processos inherents a l'ésser humà. A les seves xerrades i formacions, en Sani també fa èmfasi en la necessitat d'un canvi radical en la narrativa sobre el continent africà, els processos migratoris i les persones negres; per això no li agrada parlar de tolerància i prefereix referir-s'hi en termes de drets humans, "perquè els drets són per a tothom i, malgrat que no es respectin, hi són".

La massacre a la tanca de Melilla i les morts a la platja d'El Tarajal

El 24 de juny de 2022, unes 2.000 persones van mirar de creuar la frontera entre el Marroc i Espanya a través de la tanca de Melilla. En l'intent i, després de la intervenció de les forces de seguretat tant espanyoles com marroquines, hi van morir 37 persones, de les quals una setantena encara es troben desaparegudes. Unes 470 persones van ser retornades de manera il·legal al Marroc. En paraules d'[Amnistia Internacional](#), que va investigar el cas: "Durant hores, centenars de persones ferides van romandre a la frontera, sense rebre cap mena d'assistència mèdica, i malgrat que a la zona hi havia al menys una ambulància de la Creu Roja, no se li va demanar que hi intervingués. Al costat marroquí, les ambulàncies no van arribar fins a dues hores després que tot passés. Alguns dels ferits van estar-s'hi fins a 10 hores, allà, sense rebre cap mena d'atenció mèdica o sanitària. Posteriorment, al voltant d'un 500 persones van ser traslladades en autobusos a zones remotes del Marroc, on els van prendre les seves possessions i els van abandonar a la carretera sense atenció mèdica".

Malgrat que els fets es van produir a Espanya, el Govern de Pedro Sánchez no ha volgut investigar ni assumir responsabilitats pel que va passar aquell dia. En Sani Ladan ho ha investigat: "Quan no hi ha un desgast polític, les morts es converteixen en una notícia passatgera als mitjans de comunicació. De fet, es frivolitza amb les xifres. Se n'ha frivolitjat tant, que aquells fets ja no tenen cap efecte sobre la ciutadania, perquè els mitjans no t'informen perquè en prenguis consciència, sinó que et bombardegen contínuament amb xifres i més xifres. És important informar, però també és important fer-ho dignificant els cossos. Les morts ocasionades per les polítiques migratòries es tracten als mitjans com una notícia més. Això provoca que la societat, fins i tot la part que n'està més conscienciada, es torni insensible". Pel defensor, no hi ha hagut justícia pel que fa a la massacre de Melilla, "perquè ningú considera que els cossos negres en siguin mereixedors".

Aquest no és el primer incident a la frontera i els fets de la tanca de Melilla recorden altres tragèdies, com la que es va produir a la platja d'El Tarajal, a Ceuta, el 6 de febrer de 2014. Aquell dia 14 persones van morir (i una va desaparèixer) quan intentaven arribar nedant a Espanya i van ser repel·lides pels cossos de seguretat espanyols. A banda, 23 persones més van ser retornades de manera il·legal al Marroc. Com amb el cas de Melilla, ningú no assumeix responsabilitats.

Entrevista

Vostè és educador social i internacionalista. En quin àmbit treballa actualment?

Jo em dedico a fer investigacions externes, ja sigui en temes de governança global, en temes relacionats amb les migracions o en geopolítica. He dut a terme diferents treballs de recerca sobre la frontera sud, sobre el terreny o a través d'informes. L'últim projecte en què he participat, juntament amb altres investigadores, és un informe sobre la massacre de Melilla; una feina de recerca que ha durat dos anys. Vam estar treballant des del Marroc i des d'Espanya amb Border Forensic, que sol portar casos d'anàlisi geoespacial, quan no hi ha dades de cap altre tipus. Es fan servir mitjans satel·litaris per poder determinar les violacions de drets humans a la frontera. Això ho vaig fer com a investigador extern de [Irídia](#). Pel que fa a la governança global i a la geopolítica, estic més enfocat en temes relacionats amb l'Àfrica, com les relacions *France-Afrique* o les relacions de l'Àfrica amb Europa. Faig assessories a comissions parlamentàries i treballo com a consultor per a diferents organitzacions.

En què va consistir la investigació de la massacre de Melilla?

Dins els *Black Studies*, la massacre de Melilla representa una continuïtat de les morts o les violències exercides sobre determinats tipus de cossos, en aquest cas els cossos negres. En aquest context de violència, la massacre de Melilla és una de les majors violacions de drets humans dels últims anys, tant pel que fa a la forma com pel que fa a les xifres. Tots hem vist les imatges. En aquest punt hem de destacar quelcom d'important i és que no es pot separar el que passa a la frontera de la qüestió racial. Malgrat que sembla com si estiguéssim buscant-ne els responsables, sabem qui són. Aquella violència es va exercir sobre uns cossos que, històricament, han patit violències sense que passés absolutament res, sense que hi hagués conseqüències. És a dir, considerem aquells cossos com a desferres. Si ho pensem d'aquesta manera, aquests cossos es converteixen en cossos que es poden violentar. Hi ha hagut moments de la història en què pràcticament se'ls va convertir en objectes, a aquests cossos; es van comercialitzar i es van vendre, i ara se'ls obliga a ser cossos inamovibles.

La migració és en boca de tots els partits polítics; tant els d'aquí com els d'arreu.

Els polítics parlen d'allò que els donarà vots, independentment de si creuen en allò de què parlen. Si alguna cosa el ha de donar rèdit polític la defensaran. Em va sorprendre molt l'enquesta del CIS de fa uns mesos en què es determinava que la principal preocupació de la ciutadania espanyola era la migració. Quan ho vaig veure, recordo haver pensat que potser els espanyols estaven preocupats per les morts, però no era el cas. És irònic. Sorprèn que, amb tot el que passa a Espanya, el que més preocupi la gent sigui la migració, i encara més des del punt de vista des del qual preocupa. Llavors, què farà un polític quan miri el CIS? [...] Som davant d'una societat que premia el partit amb el discurs polític més dur contra la migració, i això no només passa a Espanya, sinó a tota Europa. Ara ens trobem en aquesta era. Això fa que les xifres no importin, perquè darrere de les xifres tampoc no hi ha ni històries ni noms. Malgrat que no importin, vivim instal·lats en la cultura de les xifres; i és aquí on em mostro crític amb les organitzacions. Donar les xifres és important, però això ha d'anar acompanyat d'una incidència política que demani responsabilitats. No podem anar traient xifres i més xifres, anys rere any: si els números no serveixen per que hi hagi conseqüències, som davant d'una informació frívola. De fet, els que financien els informes en què apareixen les xifres són sovint els responsables de les morts.

En una entrevista recent a elDiario.es deia que a Espanya li agrada “el bon negre”. Vostè mateix ha estat presentat en multitud d’ocasions com “un cas d’èxit”. Assegurava que: “Si el 2023 presentem una persona d’un grup minoritzat com un cas excepcional, alguna cosa falla”. Com es pot acabar amb aquestes narratives?

Sempre dic que s’ha de mirar quin és l’objectiu d’aquestes narratives. Si l’objectiu és el *clickbait*, hi estic en contra; però si darrere el relat hi ha un treball de fons en què es fa una crítica, llavors no em sembla malament. Es pot informar de les coses de moltes maneres. Hi ha informacions que no aborden els problemes estructurals del sistema.

Abans ha esmentat que som davant un canvi d’era. Què està passant perquè el discurs de l’extrema dreta estigui triuphant globalment?

Sense risc d’equivocar-me, diria que el que està passant és que a Occident li estan caient les caretes. El que ara veiem és i ha estat la naturalesa d’Europa durant molt de temps. El conservadorisme ha estat l’essència d’Europa. Exceptuant moments puntuals en què es van produir determinades revolucions... Però si hi penses tampoc aquelles revolucions van ser inclusives. Només cal fixar-se en la revolució francesa, la mare de les revolucions europees i en el món occidental. Els francesos demanaven llibertat, igualtat i fraternitat, mentre tenien a gent encadenada en altres territoris en situació d’esclavitud. Aquella llibertat, aquella igualtat i aquella fraternitat mai no van ser quelcom d’universal. Ara, en canvi, cada vegada hi ha més gent reclamant els seus drets. Quan a Occident s’han creat uns drets i uns tractats per defensar-los, no s’ha fet pensant en quelcom de global i universal. Pensem en la [Convenció de Ginebra de 1951](#), creada per als refugiats. En realitat, només estava pensada pels refugiats europeus. Van haver de passar 16 anys perquè s’eliminessin tot un seguit de limitacions mitjançant un protocol addicional. Actualment, veiem un qüestionament de l’*statu quo* per part de diferents moviments, com el moviment antiracista o l’LGTBIQ+. I per això augmenta el discurs d’odi: canviar l’*statu quo* fa por i aquesta por genera una reacció.

Sempre diu que cal fomentar una política migratòria proactiva enlloc de reactiva; però el discurs antiimmigració dona vots.

Sense cap mena de dubte. Els polítics viuen dels vots; i una bona política migratòria no dona vots, sinó que en treu. Fa mal dir-ho així, però és la veritat. Durant el primer mandat de Pedro Sánchez, ell va insistir-hi i va dur a terme l’acollida del vaixell Aquarius, però uns anys més tard es va produir la massacre de Melilla. A Espanya, Vox té una postura radical, i el PP, per tal que no l’anomenin “dreta covarda”, cada vegada s’acosta més a Vox. Alhora, el PSOE també es mou cap a la dreta. I això serveix tant per uns partits polítics com per uns altres: hi ha qui es va anomenar aliat, però que quan va formar part del Govern de coalició, pel que fa als temes migratoris, també va mirar cap a una altra banda. I això es va fer palès en el cas de la massacre de Melilla.

De vegades es fa ressò del cas d’Ucraïna. Quan va esclatar la guerra, els països europeus van facilitar un seguit de vies segures perquè la població pogués sortir del país.

Els polítics europeus van rebre dignament els refugiats ucraïnesos per una qüestió racial. En canvi, si la societat europea s’hi hagués oposat, els governs s’ho haurien pensat dues vegades. La majoria de la societat europea va tenir més empatia amb aquests refugiats. Per això dic que, en temes migratoris, és fonamental tenir en comptes les qüestions racials. En el cas d’Ucraïna, els mateixos veïns que es manifestaven contra l’obertura de centres d’acollida per a menors migrants als seus barris, van sortir a buscar refugiats ucraïnesos amb els seus propis cotxes. La societat europea també té una responsabilitat enorme en el que està passant a les fronteres. Enorme.

Espanya és un país racista. Com es manifesta aquest racisme?

A les mateixes institucions. Es diu que el Parlament d'un país és un reflex de la societat, però no és així en el cas d'Espanya. Hi ha qui encara pensa que Espanya és blanca, catòlica, apostòlica i romana. Com es construeix l'Estat Espanyol? Quan celebra Espanya la seva diada nacional? A Espanya encara s'està en una fase de negació.

Ho pot desenvolupar?

En aquest país hi han passat coses i no hauríem fer com si no res. El que ens trobem ara és el resultat de la història; però som davant d'un passat que no passa: l'estructura jeràrquica social està intacta; els rebesnets d'aquells que ostentaven el poder són els que ara continuen tenint el poder. A Europa no hi ha una voluntat de mirar al passat perquè està tacat de sang; per això només es mira cap al futur. Però arriba un moment en què el resultat de la història et posa un mirall davant dels ulls i hi has de fer front i acceptar-lo, encara que no sigui una imatge agradable. I Espanya encara està a la fase de "aquí no hi ha passat res", però se sap el que va passar. El següent pas, per tant, és reconèixer-ho oficialment i després dur a terme actes de reparació. Si això no es produeix, arribarà un moment en què els oprimits demanaran que se'ls repari per les males.

MUNICIPIS, ENTITATS I INSTITUCIONS PARTICIPANTS XV EDICIÓ

Ciutats Defensores dels Drets Humans és un projecte municipalista que compta amb la participació d'ajuntaments, entitats i institucions que, des dels seus respectius àmbits d'actuació, treballen en la defensa dels drets humans.

Organitzen

Fons Català de Cooperació al Desenvolupament: <https://www.fonscatala.org>

Comissió Catalana d'Acció pel Refugi: <http://www.ccar.cat>

Col·laboren

Barberà del Vallès: www.bdv.cat

Begues: www.begues.cat

Caldes de Montbui: www.caldesdemontbui.cat

Castelldefels: www.castelldefels.org

Cornellà de Llobregat: www.cornella.cat

El Prat de Llobregat: www.elprat.cat

Esplugues de Llobregat: www.esplugues.cat

Gavà: www.gavaciutat.cat

Girona: www.girona.cat

Granollers: www.granollers.cat/can-jonch

Mataró: www.mataro.cat

Molins de Rei: www.molinsderei.cat

Mollet del Vallès: www.molletvalles.cat

Reus: www.reus.cat

Rubí: www.rubi.cat

Sabadell: www.sabadell.cat

Sant Boi de Llobregat: www.santboi.cat / www.barrejant.cat

Santa Coloma de Gramenet: www.gramenet.cat

Sant Cugat del Vallès: www.santcugat.cat

Sant Feliu de Llobregat: www.santfeliu.cat

Sant Joan Despí: www.sjdespi.net

Sant Just Desvern: www.santjust.cat

Sant Pere de Ribes: www.santperederibes.cat

Sant Vicenç dels Horts: www.svh.cat

Tarragona: www.tarragona.cat

Terrassa: www.terrassa.cat

Viladecans: www.viladecans.cat

Vilafranca del Penedès: www.vilafranca.cat

Vilanova i la Geltrú: www.vilanova.cat

Participen

Diputació de Barcelona: <https://www.diba.cat>

Institut Català Internacional per la Pau: <https://www.icip.cat>

Àrea Metropolitana de Barcelona: <https://www.amb.cat>

Casa Amèrica Catalunya: <https://americat.barcelona/es/home>

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament: <http://cooperacioncatalana.gencat.cat>

Fòrum de Síndics i Síndiques Defensors i Defensores locals de Catalunya:

<http://www.sindicatureslocals.cat>

Ciutats Defensores dels Drets Humans

Edició:

Ciutats Defensores dels Drets Humans

Coordinació de l'edició:

Fons Català de Cooperació al Desenvolupament
amb la participació de
la Comissió Catalana d'Acció pel Refugi

Redacció:

Queralt Castillo Cerezuela

Disseny i maquetació:

Sara Lupiáñez Fontanet

Març de 2025

Organitzen:

Participen:

Col·laboren:

